

Barbara Pędzich*

Wydział Polonistyki, Uniwersytet Warszawski, Warszawa
Obserwatorium Językowe Uniwersytetu Warszawskiego

SKIPY, ŁOWY I RATOWANIE ŻYWNOŚCI – O NEOLOGIZMACH ZWIĄZANYCH Z FREEGANIZMEM

Новоречье, 2026, бр. 14.

Artykuł dotyczy polskich neologizmów – zarówno formalnych, jak i znaczeniowych – związanych z freeganizmem, proekologicznym ruchem społecznym, którego istotnym elementem jest odzyskiwanie wyrzuconych zasobów, zwłaszcza żywności. Celem pracy jest wskazanie regularności formalnych i semantycznych w badanym słownictwie oraz pokazanie, w jaki sposób nazwy te ujmują i wartościują praktyki freegańskie. Podstawę materiałową stanowią jednostki leksykalne zarejestrowane w internetowym słowniku Obserwatorium Językowego UW, uzupełnione o wybrane poświadczenia prasowe i internetowe. W artykule omówiono nazwy odnoszące się do czynności, uczestników i rezultatów praktyk freegańskich, zwracając uwagę na ich powiązania słowotwórcze (zwłaszcza w seriach z komponentami *skip-* i *freegan-*) oraz na powtarzalne sposoby metaforycznego ujmowania tych praktyk (m.in. w kategoriach łowów lub ratowania żywności). Zwrócono uwagę na to, że część omawianych nazw funkcjonuje także w odniesieniu do osób doświadczających bezdomności, dostrzeżono przy tym zmianę sposobie wartościowania odpadów – od postrzegania ich jako czegoś brudnego i zbędnego do ujmowania ich jako zasobu możliwego do odzyskania i ponownego wykorzystania.

Słowa kluczowe: freeganizm, dumpster diving, neologizmy, innowacje leksykalne, serie słowotwórcze, metafory pojęciowe, wartościowanie językowe, leksyka bezdomności

Przedmiotem artykułu są polskie neologizmy (formalne i znaczeniowe)¹ związane z freeganizmem, proekologicznym ruchem społecznym wywodzącym się z krajów zachodnich, w ostatnich latach coraz wyraźniej obecnym także w Polsce. Słownictwo to tworzy stosunkowo niewielki zasób jednostek, w którym

* b.pedzich@uw.edu.pl; ORCID: 0000-0003-4629-9207.

¹ Termin *neologizm* rozumiem szeroko – jako obejmujący zarówno jednostki odznaczające się nowością formalną, jak i nowe znaczenia jednostek wcześniej istniejących. Za neologizmy uznaję jednostki poświadczone po roku 2003 (zob. Hącia et al. 2021b: 114).

można jednak dostrzec wyraźne regularności; celem niniejszego opracowania jest ich opis oraz wskazanie, w jaki sposób ujmują i wartościują opisywane praktyki. Regularności te mają charakter dwojaki: formalny, widoczny w seriach derywacyjnych skupionych wokół powtarzalnych tematów (szczególnie *skip-*, *freegan-*), oraz semantyczny, ujawniający się w typowych schematach metaforycznych (np. ujmowaniu praktyk freegańskich jako łowów, ratowania czy nurkowania). Punktem wyjścia analizy jest perspektywa onomazjologiczna, pozwalająca uchwycić sposoby nominacji opisywanych zjawisk oraz uporządkować materiał leksykalny w obrębie kategorii obejmujących m.in. nazwy osób, działań i ich rezultatów. W dalszej części omawiam wybrane właściwości formalne i semantyczne zebranych jednostek, a także wskazuję rolę obrazowania metaforycznego jako narzędzia konceptualizacji i wartościowania zjawisk związanych z freeganizmem. W analizie metafor wykorzystuję podstawowe założenia lingwistyki kognitywnej, zgodnie z którymi metafory stanowią podstawowy mechanizm konceptualizacji doświadczenia, polegający na ujmowaniu jednego obszaru pojęciowego w kategoriach innego (Lakoff, Johnson 1988; Kövecses 2002). W ujęciu tym metafory nie tylko organizują rozumienie zjawiska, lecz także selektywnie eksponują jego wybrane aspekty, jednocześnie inne pomijając².

Podstawę materiałową stanowią jednostki leksykalne odnoszące się do freeganizmu, zarejestrowane w internetowym słowniku Obserwatorium Językowego Uniwersytetu Warszawskiego (OJ UW). Do analizy włączam ponadto wybrane poświadczenia prasowe oraz przekazy publikowane w serwisach społecznościowych – zarówno wypowiedzi osób praktykujących freeganizm, jak i teksty komentujące to zjawisko. Materiał ten pozwala uchwycić typowe użycia, łączliwość oraz różnicowanie konotacyjne omawianych jednostek.

W literaturze przedmiotu freeganizm ujmowany jest jako forma aktywności konsumenckiej sprzeciwiającej się nadprodukcji, nierównościom społecznym oraz marnowaniu żywności i innych zasobów (zob. m.in.: Barnard 2011: 419–422; Bąk 2014: 17–19)³. Genezę ruchu wiąże się z amerykańskimi środowiskami anarchistycznymi i antyglobalistycznymi⁴, a za moment instytucjonalizacji freeganizmu uznaje się publikację broszury *Why Freegan?* (Oakes 2000). Najczęściej wskazywane praktyki freegańskie obejmują odzyskiwanie żywności i rzeczy wyrzucanych bądź przeznaczonych do wyrzucenia, wymianę i ponowne wykorzystanie przedmiotów, a także ich naprawianie oraz ogranic-

² Por. ujęcie metafor jako mechanizmów eksponowania (*highlighting*) i ukrywania (*hiding*) wybranych aspektów konceptualizowanego doświadczenia (Kövecses 2002: 79–81).

³ Zob. także publikacje z zakresu ekonomii i nauk o zarządzaniu: Rostek, Zalega 2015a: 262–279; Zalega 2013: 93–94.

⁴ Obszerne ujęcie ruchu freegańskiego (w tym jego genezy) zawiera monografia A. Barnarda (2016).

zanie zakupów. Istotny jest również wymiar wspólnotowy – m.in. dzielenie się pozyskanymi zasobami. Poza Stanami Zjednoczonymi freeganizm szczególnie widoczny jest w Europie Zachodniej, natomiast w Polsce – głównie w dużych ośrodkach miejskich, takich jak Warszawa, Wrocław, Gdańsk i Poznań (Bąk 2014: 17, 24–25).

1. ETYMOLOGIA I CHRONOLOGIA NAZW *FREEGANIN* I *FREEGANIZM*

Angielskie leksemy *freegan* i *freeganism* powstały wskutek kontaminacji elementów *free* ('wolny', a także 'darmowy') oraz *vegan/veganism* (Rostek, Zalega 2015b: 112)⁵. Struktura ta uwydatnia ideowy rodowód ruchu i sytuuje go w kręgu praktyk podważających dominujący model konsumpcji. Człon *vegan-* może uruchamiać skojarzenia dietetyczne, ale nie wyczerpują one znaczenia omawianych leksemów. Freeganin może być wprawdzie osobą przestrzegającą diety wegańskiej – w takiej sytuacji spotyka się czasem formy doprecyzowujące: *freeweganin*, *freeweganka*⁶. Nie jest to jednak warunek konieczny: wielu uczestników ruchu nie wyklucza produktów odzwierzęcych. Istotą freeganizmu nie jest bowiem konkretny model diety, lecz sprzeciwianie się marnowaniu zasobów oraz podejmowanie działań zmierzających do ich ponownego wykorzystania (zob. Barnard 2014: 117).

Z ustaleń przedstawianych w pracach poświęconym ruchowi freegańskiemu wynika, że leksemy *freegan* i *freeganism* pojawiły się w angielszczyźnie w połowie lat 90. XX wieku (zob. zwłaszcza Barnard 2014: 12, 80–81)⁷. Datowanie to potwierdzają dane słownikowe (OED; MWD)⁸. W polszczyźnie leksemy związane z freeganizmem notowane są od połowy pierwszej dekady XXI wieku⁹; wraz z rosnącą rozpoznawalnością ruchu następowała stopniowa rozbudowa słownictwa oraz różnicowanie sposobów nominacji, co zostanie poddane analizie w dalszej części artykułu.

⁵ W angielszczyźnie *freegan* funkcjonuje jako przymiotnik i jako rzeczownik (OED, hasło *freegan*).

⁶ Funkcjonowanie tych leksemów świadczy o tym, że rzeczowniki *freeganin* i *freeganka* nie są interpretowane jako nazwy osób wykluczających produkty odzwierzęce – w przeciwnym razie doprecyzowanie byłoby zbędne.

⁷ Ich powstanie łączone jest z działalnością kręgu aktywistów Food Not Bombs (Barnard 2014: 73–87).

⁸ Zob. informacje etymologiczne w haśle *freegan* (OED; MWD).

⁹ Zob. informacje o chronologizacji w hasłach: *freeganizm*, *freegański* i *freeganin* (WSJP).

2. MATERIAŁ LEKSYKALNY I KRYTERIA JEGO DOBORU

Zebrane określenia tworzą niewielkie pole leksykalne (ok. 50 jednostek¹⁰), w którego obrębie można wyróżnić kilka grup nazw odnoszących się do różnych aspektów praktyk freegańskich: (1) nazwę zjawiska (*freeganizm/friganizm*); (2) nazwy osób: a) uczestników ruchu (*freeganin/friganin, freeganka/friganka, freeweganin, freeweganka*), b) wykonawców czynności (*skiper/skipper, skippers/skippers, skiperka, skipowicz, dumpster diver, nurek, śmietnikowiec, śmietnikarz, kontenerowiec, łowca*); (3) nazwy praktyki odzyskiwania zasobów (*skip, skipping/skiping, skipowanie, dumpster diving, śmietnikowanie, nurkowanie, łowy, polowanie, ratowanie, zakupy, kontenering, hasiokowanie*); (4) nazwy czynności (*skipować, nurkować, polować, upolować, ratować, uratować, ocalać, ocalić, śmietnikować*); (5) nazwy miejsc (*skip*¹¹, *spot, hasioki*); (6) nazwy rezultatów czynności (*łup, fant, zdobycz, skarb*); (7) określenia cech (*freegański, freegańsko, freewegański, skipowy, hasiokowy*).

Wyznaczenie granic omawianego zbioru wymaga doprecyzowania kryteriów doboru materiału. Uwzględniam wyłącznie jednostki odnoszone w poświęceniach bezpośrednio do ruchu freegańskiego lub do kojarzonych z nim praktyk, zwłaszcza pozyskiwania wyrzuconych zasobów. Z analizy wyłączam natomiast: (1) terminy nadrzędne funkcjonujące w debacie ekologicznej i konsumenckiej (*zero waste, less waste, odpowiedzialna konsumpcja, aktywista żywnościowy*); (2) określenia opisowe niemające statusu ustabilizowanych jednostek leksykalnych (np. *marnowanie żywności*); (3) pojęcia z zakresu ekonomii środowiskowej (*gospodarka obiegu zamkniętego*); (4) nazwy ogólnych obiektów materialnych służących jako miejsce pozyskiwania wyrzuconych zasobów (np. *śmietnik, kontener*); (5) nazwy instytucjonalnych form dystrybucji żywności (*bank żywności, jadłodzielnia, podzielnia, książkodzielnia, lodówka społeczna, ratownik żywności*) oraz terminy utrwalone w ogólnym dyskursie proekologicznym (*recykling, reusing, upcycling, foodsharing*).

Wśród grup leksykalnych wyodrębnionych w charakterystyce materiału występują szeregi częściowo synonimiczne. Ich elementy odnoszą się do tych samych typów działań, osób i rezultatów, jednak – jak pokaże analiza – synonimia ta nie ma charakteru czysto redundantnego: poszczególne jednostki ekspozują odmienne aspekty praktyki (np. techniczny, eksploracyjny, łowiecki czy etyczny). Oprócz jednostek tworzących wyraźniejsze serie lub powiązanych z utrwalonymi sposobami obrazowania pojawiają się także nazwy jednostkowe,

¹⁰ Wariantów ortograficznych (np. *freeganin/friganin*) nie traktuję jako odrębnych jednostek. Za odrębne jednostki uznaję natomiast formy tworzące pary aspektowe (np. *ratować – uratować*) oraz warianty fleksyjne (w materiale odnotowano jedną taką parę: *skiper* i formę zdepluralizowaną *skippers*).

¹¹ Leksem *skip* występuje w materiale w dwóch znaczeniach ('praktyka' i 'miejsce'), dlatego został uwzględniony w dwóch grupach (3. i 5.).

słabiej zakotwiczone w systemie, np. *kontenerowiec*¹², *kontenering*. Potwierdzają one otwarty charakter nazewnictwa i jego podatność na doraźne innowacje. W dalszych częściach artykułu omówione zostaną jedynie te grupy jednostek, które wykazują większą stabilność formalną lub semantyczną.

3. SERIE NAZEWNICZE ZE WSPÓLNYM KOMPONENTEM FORMALNYM

W obrębie wyróżnionych kategorii wyraźnie rysują się serie formalne skupione wokół komponentów *skip-* i *freegan-* oraz regionalnego *hasiok-*. Geneza poszczególnych form nie zawsze daje się jednoznacznie ustalić: część z nich można interpretować zarówno jako zapożyczenia leksykalne, jak i jako derywaty słowotwórcze powstałe na gruncie polszczyzny (np. leksem *freegański* może być zapożyczeniem angielskiej formy *freegan* albo formą rodzimą, motywowaną rzeczownikami *freeganizm* bądź *freeganin*). Tego rodzaju niejednoznaczność nie jest zjawiskiem wyjątkowym, zwłaszcza w badaniach nad nowszą leksyką¹³. W niniejszym artykule przyjmuję perspektywę synchroniczną: jednostki zawierające ten sam komponent formalny (także obcego pochodzenia, jak *skip-*, *freegan-*) traktuję jako elementy tej samej serii słowotwórczej (o możliwości reinterpretacji zapożyczeń jako formacji motywowanych zob. Burkacka 2010a: 237; 2010b: 180).

3.1. Seria *skip-*

Rdzeń *skip-* tworzy rozbudowaną rodzinę formacji obejmującą nazwy praktyki i jej realizacji (*skip*, *skipping/skiping*, *skipowanie*, *skipować*), nazwy osób (*skiper/skipper*, *skippers/skippers*, *skiperka*, *skipowicz*), nazwę miejsca (*skip*) oraz przymiotnik *skipowy*.

Szczególną uwagę zwraca rzeczownik *skip*, który w materiale występuje w dwóch znaczeniach: ‘miejsce pozyskiwania wyrzuconych zasobów’ oraz ‘praktyka ich pozyskiwania’. Znaczenie pierwsze poświadczają przykłady: *Na skipie możemy też znaleźć produkty pełnowartościowe (...) [nowosci]; W Poznaniu miałam dwa skipy, które zostały zamknięte. Myślę, że to dlatego, że nie*

¹² Zauważmy, że *kontenerowiec* (rzadko spotykane określenie freeganina) to forma homonimiczna wobec istniejącej od dawna w polszczyźnie nazwy statku transportowego. W badanym materiale oznacza osobę przeszukującą kontenery na odpady (por.: *Kontenerowiec powinien mieć gumowe rękawiczki, latarkę, plastikowe worki i ubranie, w którym następnego dnia nie pójdzie do pracy albo na uniwersytet [wiadomosci.onet]*).

¹³ W niektórych zbiorach leksykalnych może ona dotyczyć znacznej części jednostek; przykładowo analiza neologicznych nazw typów lokali gastronomicznych wykazała, że aż 20% z nich to konstrukcje interpretowalne jako neologizmy rodzime albo jako pożyczki z języków obcych (Pędzich 2025: 147). Na temat dwojakiej interpretacji neologizmów zob. Hącia et al. 2021a: 145–146.

wszyscy *freeweganie* trzymają się wytycznych (...) [plus.gloswielpolski1]¹⁴. Drugie znaczenie dokumentują wypowiedzi: *Najbardziej udane skipy to te, których wcześniej nie planuję* [wyborcza]; *Po przyjsciu ze skipa od razu wyszoruj zdobyczne w gorącej wodzie* [wrocenter]. Relacja między tymi znaczeniami ma charakter metonimiczny (miejsce → działanie): w drugim użyciu rzeczownik *skip* funkcjonuje jako nazwa praktyki, znaczeniowo bliska formacjom *skipowanie* i *skipping*. W obu znaczeniach wykazuje on wariantywność fleksyjną w dopełniaczu liczby pojedynczej – konkurują końcówki *-a* i *-u*, przy czym w materiale przeważa forma *skipa*.

Seria z elementem *skip-* charakteryzuje się także wariantywnością ortograficzną: *skiper/skipper*, *skippers/skippers*, *skipping/skipping*. Formy z pojedynczym *p* stanowią rezultat adaptacji do polskiego systemu ortograficznego, natomiast warianty z podwojonym *p* zachowują pisownię angielską, co wskazuje na przejściowy etap integracji zapożyczenia z systemem leksykalnym polszczyzny. Interesująca jest forma *skippers* (w wariantie niespolszczonym: *skippers*), będąca efektem depluralizacji: angielska forma liczby mnogiej została zreinterpretowana jako podstawa słowotwórcza i funkcjonuje niezależnie od pierwotnej kategorii liczby. Adaptacja obejmuje więc w tym wypadku nie tylko warstwę graficzną, lecz także morfologiczną.

Warto zaznaczyć, że leksemy z elementem *skip-* odnoszą się do centralnej praktyki freeganizmu – poszukiwania i pozyskiwania wyrzuconych przedmiotów, zwłaszcza żywności – co tłumaczy rozbudowanie analizowanego pola.

3.2. Seria *freegan-*

Drugą wyraźnie wyodrębniającą się serią jest zbiór jednostek z komponentem *freegan-*. W analizowanym materiale obejmuje on pięć leksemów: nazwę zjawiska (*freeganizm*), nazwy osób identyfikujących się z ruchem (*freeganin*, *freeganka*) oraz określenia cech (*freegański*, *freegańsko*)¹⁵. Seria ta jest mniej rozbudowana niż poprzednia, jednak wykazuje podobną spójność semantyczną – wszystkie jednostki odsyłają do wspólnego zespołu praktyk i wartości.

Podstawową jednostką tej serii jest rzeczownik *freeganizm*, definiowany jako ‘sposób odżywiania się mający na celu ograniczenie marnowania jedzenia, polegający na jedzeniu produktów znalezionych w pojemnikach z żywnością usuwaną ze sklepów lub innych miejsc, przeznaczoną do utylizacji’ (WSJP). W definicji tej *genus proximum* stanowi ‘sposób odżywiania się’, a więc *freeganizm* zostaje ujęty przede wszystkim jako praktyka dietetyczna. Ujęcie to

¹⁴ Por. też poświadczenia metajęzykowe, np.: *Wyrzucone produkty jak sama nazwa wskazuje znajdziecie w skipie, czyli w kontenerze na śmieci (...)* [nowosci].

¹⁵ W materiale występują również warianty: *friganizm*, *friganin*, *friganka*, *frigański*, *frigańsko*, stanowiące rezultat fonetyczno-graficznej adaptacji tematu *freegan-*.

znajduje częściowe potwierdzenie w poświadczeniach tekstowych, por.: *Czasami się zastanawiam czy nie przejść na freeganizm (...) [kwejk]*. Wzmacnia je również etymologia – jak wspomniałam, nazwa *freeganizm* nawiązuje formalnie do leksemu *weganizm*, rozumianego często jako ‘niejedzenie mięsa i pokarmu zwierzęcego, odżywianie się tylko pokarmem pochodzenia roślinnego’ (USJP). Definicje podawane w literaturze przedmiotu wskazują jednak na szersze znaczenie: *freeganizm* określany jest zwykle jako antykonsumpcyjny styl życia (Bąk 2014: 17; Rostek, Zalega 2015b: 112).

Na różne odcienie znaczeniowe słowa *freeganizm* wskazują poświadczenia tekstowe, zwłaszcza o charakterze metajęzykowym: w konstrukcjach typu „X, czyli Y” *freeganizm* bywa objaśniany rozmaicie – jako sposób odżywiania się, jako praktyka odzyskiwania żywności, jako forma sprzeciwu wobec marnowania zasobów, a także jako ruch społeczny czy bunt przeciwko niesprawiedliwej dystrybucji dóbr (por.: *Freeganizm – czyli jedzenie ze śmietnika* [aura]; *Freeganizm, czyli ratowanie jedzenia* [dziendobry.tvn2]; *freeganizm, czyli odzyskiwanie żywności wyrzuconej przez cywilizację do kosza* [instagram1]; *Freeganizm, czyli antykonsumpcyjny styl życia* [polskieradio24]). Zróżnicowanie tych objaśnień wskazuje na współistnienie kilku sposobów rozumienia zjawiska. Pozostają one wobec siebie w relacji zawierania: praktyka odzyskiwania żywności stanowi element pewnego stylu życia, a ten z kolei można postrzegać jako przejaw działania określonego ruchu społecznego. Ograniczenie definicji słownikowej do wymiaru dietetycznego obejmuje zatem tylko część użyć poświadczonych w materiale.

Zróżnicowanie znaczeniowe obejmuje także pozostałe derywaty z członem *freegan-*, choć zaznacza się w nich słabiej. Jeśli chodzi o nazwy osób (*freeganin*, *freeganka*), to większość poświadczeń – w tym metajęzykowych – wiąże je przede wszystkim ze sposobem odżywiania się lub praktyką ratowania żywności, por.: (...) *opłaca się być freeganinem, czyli wybierać jedzenie ze śmietników* [tiktok]; *Okazuje się, że jest on freeganinem, czyli żywi się m.in. odpadkami wyrzucanymi przez sklepy* [telemagazyn]; (...) *jest freeganką, czyli osobą, która wybiera jedzenie ze śmietników obok supermarketów i ratuje je przed zmarnowaniem* [facebook]; *jest freeganką, ratuje jedzenie przed wyrzuceniem* [typ]. Z kolei określenia *freegański*, *freegańsko* odnoszą się najczęściej do pożywienia i sposobu jego spożywania, por. połączenia: *freegańskie przepisy*, *freegańskie posiłki* (także bardziej szczegółowe: *freegańskie racuchy*, *freegańskie smoothie*, *freegański deser*), *jeść freegańsko*, *odżywiać się freegańsko*, *żyć się freegańsko*.

3.3. Regionalna seria *hasiok-*

Oprócz serii z komponentami pochodzenia obcego (*skip-*, *freegan-*) w materiale pojawia się jeszcze jeden typ powiązań formalnych – wywodzący

się z regionalnej odmiany polszczyzny. Należą do niego konstrukcje typu *hasiokowanie*, *iść/chodzić na hasioki*, *hasiokowy*, utworzone od śląskiego rzeczownika *hasiok* ‘śmietnik’¹⁶. W analizowanych wypowiedziach formy te odnoszą się do praktyki przeszukiwania kontenerów i altan śmietnikowych w poszukiwaniu żywności lub innych przedmiotów nadających się do wykorzystania. W tym znaczeniu pojawiają się w relacjach osób identyfikujących się z freeganizmem lub opisujących tę praktykę, por.: - *Idziemy na hasioki – cieszy się Andżelika. Nie robi tego z przymusu. Ma poczucie misji. Mieszka ze swoją partnerką, obie pracują w korporacjach. Nie brakuje im pieniędzy na życie* [katowice.wyborcza]; *Każde kolejne zdjęcie sprawiało, że zgłaszali się kolejni ludzie, którzy chcieli wspólnie chodzić na hasioki* [ultramaryna].

Związek tych form z dyskursem freegańskim potwierdzają także użycia metatekstowe oraz stosowanie hashtagu #freeganizm – oznaczono nim m.in. wypowiedź: *Ech... ostatnio coś krucho u nas. Rowery nam się popsuły, a jak nam się udaje już pójść na hasioki to z miernymi efektami* [tumblr]; por. także określenie *hasiok haul*, opatrzone hashtagami #freegan #freeganizm #freeganizmpolska [instagram2]. Podobny charakter mają użycia przymiotnika *hasiokowy*, którym określa się m.in. potrawy przygotowane z odzyskanych produktów, por.: *wczoraj przygotowany hasiokowy sos pomidorowy, hasiokowa tarta* [tumblr].

Wypowiedzi metajęzykowe dodatkowo zestawiają te nazwy z innymi określeniami praktyki, wskazując na ich funkcjonowanie jako regionalnych odpowiedników terminów obecnych w polszczyźnie ogólnej, por.: *Na hasioki (czyli „śmietnik” po śląsku i w slangu freegan) jeździ od dwóch lat (...)* [gazeta-lubuska]; *Freeganizm, czyli pozyskiwanie jedzenia ze śmietników. Mówi się też „skipowanie”, „hasiokowanie” (...)* [tumblr].

Materiał ujawnia zatem interesujące zjawisko: nazewnictwo oparte na regionalnym leksemie *hasiok* zostaje wtórnie włączone do leksyki związanej z freeganizmem. W przeciwieństwie do serii *skip-* i *freegan-*, które powstały wraz z upowszechnianiem się samej nazwy ruchu i jego praktyk, seria *hasiok-* opiera się na istniejącym wcześniej regionalnym określeniu miejsca gromadzenia odpadów. W ten sposób lokalne nazewnictwo zostaje powiązane z nowym sposobem interpretowania czynności polegających na pozyskiwaniu rzeczy z odpadów – czynności znanych wcześniej w różnych kontekstach społecznych, lecz w dyskursie freegańskim ujmowanych w kategoriach działań ekologicznych i etycznych.

¹⁶ Rzeczownik *hasiok* jest regionalizmem śląskim oznaczającym ‘śmietnik, pojemnik na odpady’. W opracowaniach leksyki śląskiej notowane są także formy pokrewne lub wariantywne, np. *hasiak* (zob. Wyderka 2011: 45).

4. Metaforyczne ujęcia praktyk freegańskich

W zgromadzonym materiale pojawiają się szeregi leksemów odnoszących się do tych samych praktyk freegańskich oraz ich rezultatów. Jednostki te są częściowo synonimiczne, lecz różnią się sposobem ujmowania opisywanej praktyki. Analiza pokazuje bowiem, że działania polegające na pozyskiwaniu wyrzuconej żywności oraz ich efekty ujmowane są przez odniesienie do innych, dobrze rozpoznawalnych doświadczeń. Konkurujące nazwy eksponują odmienne sposoby konceptualizacji tej samej czynności: wyprawa do kontenerów bywa przedstawiana jako polowanie, akcja ratunkowa, zakupy albo nurkowanie. Również nazwy rezultatów takich działań przekształcają ocenę tego, co zostało znalezione, ujmując je jako trofeum, zdobycz czy cenny łup. Powtarzalne ujęcia tego typu można interpretować jako metafory strukturalne (por. Kövecses 2002: 33–34), które organizują rozumienie omawianych praktyk i kształtują dyskurs o freeganizmie.

Warto podkreślić, że wskazane sposoby mówienia nie ograniczają się do autookreśleń samych freeganów, lecz występują także w tekstach dziennikarskich i publicystycznych opisujących to zjawisko. Można je więc traktować jako szerzej rozpowszechnione sposoby ujmowania freeganizmu, a nie jedynie jako element języka środowiskowego.

4.1. Metafory łowieckie

Najbardziej rozbudowana i najczęściej reprezentowana w materiale jest metaforyka łowiecka. Praktyka przeszukiwania kontenerów przedstawiana bywa jako wyprawa o charakterze polowania: działania te określa się jako *polowanie* lub *łowy*, uczestnika jako *łowcę*, a znalezione dobra jako *łup* bądź *zdobycz*¹⁷. W efekcie czynność freegańska zostaje wpisana w rozpoznawalny scenariusz polowania – obejmujący przygotowanie, wyprawę, zdobycie trofeum oraz jego późniejszą prezentację.

Przesunięcie znaczeniowe jest tu wyraźne. Śmietnik i jego zawartość stereotypowo kojarzone są z brudem i bezwartościowością, natomiast nazwy należące do pola łowieckiego uruchamiają przeciwne konotacje: przygody, sprawności i sukcesu. Efekt działania przedstawiany jest jako coś cennego, czym można się pochwalić. Charakter tej analogii ujmuje wprost następujący metakomentarz: *Śmieciowanie” ma wiele wspólnego z polowaniem. Członkowie grupy na fejsbuku prześcigają się w publikowaniu zdjęć dokumentujących ich najświe-*

¹⁷ Leksemy *polować*, *polowanie*, *upolować* nie tworzą w tym kontekście zupełnie nowej metafory. W polszczyźnie od dawna funkcjonują one w znaczeniach przenośnych odnoszących się do poszukiwania atrakcyjnych dóbr (np. *polować na promocje*, *upolować okazję*). W dyskursie freegańskim dochodzi raczej do zawężenia zakresu odniesienia: utrwalony schemat metaforyczny zostaje przypisany do jednego typu działania – pozyskiwania wyrzuconych zasobów.

ższe zdobycze. Warto podkreślić, że spory procent Skraldere to młode matki, które czasem proszą innych „śmieciujących”, by w czasie gdy one ruszają na łowy, ktoś zajął się ich dziećmi [antropoludens]. W przytoczonym fragmencie współwystępują trzy elementy tej metaforyki (polowanie, łowy, zdobycze), co wskazuje na silne utrwalenie takiego sposobu interpretacji. W materiale powtarzają się one w trzech powiązanych aspektach: w sposobie przedstawiania samej czynności, w obrazie uczestnika oraz w sposobie wartościowania efektów. Poniżej omawiam te trzy elementy, odwołując się do dalszych przykładów.

Po pierwsze, metaforyka łowiecka kształtuje sposób przedstawiania samej czynności przeszukiwania kontenerów. Czynność ta przedstawiana jest nie jako przypadkowe znalezienie rzeczy, lecz jako zaplanowana wyprawa wymagająca rozeznania co do czasu i miejsca: *Najlepsze dni na polowanie to piątek lub sobota. Dlatego, że ludzie robią zakupy na weekend i wtedy te sklepy dużo rzeczy wyrzucają (...)* [dziendobry.tvn1]; *Idziemy z freeganami na nocne łowy. Z jedzenia ze śmietników robią nawet wigilijną kolację* [poznaw.wyborcza]; *Bardzo rzadko wracamy z łowów z pustymi plecakami. (...) Na jednym z takich wypadów znalazłam kilkadziesiąt kilogramów warzyw i owoców* [przyjaznawarszawa].

Istotne okazuje się tu nie samo znalezienie przedmiotów, lecz przewidywalność sukcesu: istnieją „najlepsze dni”, „wypadki”, „nocne łowy”. Działanie przestaje być incydentalne – zostaje przedstawione jako praktyka wymagająca wiedzy i doświadczenia. Podobny efekt przynoszą czasowniki *polować* i *upolować*, które akcentują celowość działania oraz jego potencjalny bądź osiągnięty rezultat: *O 4 nad ranem musieliśmy poprzekładać skrzynki w samochodach, by zmieścić wszystko to, co udało się nam „upolować”* [gloswielpolski]; *Freeganie w czasie „skipa” polują więc na nabiał, mięso, warzywa, owoce, słodczyce, pieczywo, alkohol, napoje, środki czystości czy nawet zabawki* [ekobook]; *Nietknięta paczka połamanych biszkoptów (...), trzy banany, pęczek rzodkiewki i pokruszona tarta z owocami – to produkty, które upolowałam podczas pierwszego skipowania.* [newsweek]. Metafora przesuwając akcent z przypadkowości na skuteczność działania.

Po drugie, metaforyka łowiecka wpływa na sposób przedstawiania uczestnika praktyk freegańskich. Nazwy osobowe budują jego wizerunek jako osoby kompetentnej, przygotowanej i działającej z rozeznaniem: *Obowiązkowym wyposażeniem kontenerowego łowcy są solidne buty, rękawiczki, latarka oraz spora torba, w którą można bez trudu zapakować zdobycze* [smaker] *Oprócz tego skipowanie po prostu daje radość. Jest w tym coś pierwotnego. Wyobrażam sobie, że coś podobnego mogli czuć łowcy - zbieracze, kiedy trafiały się im obfite zbiory* [bialystok.wyborcza]. Określenie *łowca* sugeruje doświadczenie i sprawność, a samo działanie przedstawiane jest jako wymagające wiedzy i przygotowania, a nie jako wymuszone sytuacją.

Po trzecie, opisywana metafora wpływa na sposób oceniania rezultatów „wypraw”. Pozyskane przedmioty określane są jako *łup* lub *zdobycz*, a więc za pomocą leksemów wywodzących się z leksyki łowieckiej i niosących wyraźnie pozytywne konotacje: *Na osiedlowych śmietnikach można znaleźć mydło i powidło. (...) Jeśli już zrobi się ten pierwszy krok - przytarga do domu dziewczęcy łup - już zawsze będzie się lustrować okolice altanek [natemat1]; Ubrojeni w małe latarki, przymocowane do głowy oraz w torby na "łupy", poszukują pożywienia w śmietnikach. Nie robią tego z biedy, ale ze względów światopoglądowych [wiadomosci.wp] Jej największa śmietnikowa zdobycz? Cały karton masła, około stu kostek całkowicie nadających się do spożycia (...) [zwierciadło].*

Nazwy *łup* i *zdobycz* odwracają stereotypową ocenę przedmiotów znalezionych w śmietniku: przedmioty te przedstawiane są jako wartościowy efekt wysiłku, analogiczny do trofeum myśliwskiego. Towarzyszy temu również aspekt społecznej prezentacji – „dzielenie się zdobyczami”. Metafora łowiecka tworzy zatem spójny model interpretacyjny: działanie przyjmuje postać zaplanowanej wyprawy, uczestnik – kompetentnego wykonawcy, a znalezione przedmioty – cennego trofeum. Praktyka freegańska zostaje więc przedstawiona nie jako kontakt z czymś odrażającym lub bezwartościowym, lecz jako aktywność wymagająca wiedzy, sprawności i przynosząca satysfakcję.

4.2. Metafory ratunkowe

Drugim sposobem ujmowania praktyk freegańskich jest metafora ratunkowa. W tym ujęciu działania nie są przedstawiane jako zdobywanie czy poszukiwanie dóbr, lecz jako ich ocalenie przed zniszczeniem. Punkt ciężkości zostaje więc przesunięty z korzyści jednostki na zapobieganie stracie oraz na wymiar prospołeczny całej praktyki.

Seria ta jest mniej rozbudowana słowotwórczo niż poprzednia. Obejmuje przede wszystkim czasowniki tworzące pary aspektowe (*ratować* – *uratować*, *ocalić* – *ocalać*) oraz rzeczowniki odczasownikowe *ratowanie* i *uratowanie*. W tekstach poświęconych freeganizmowi leksemy te pojawiają się bardzo często, przy czym wyraźnie przeważają użycia czasowników *ratować* i *uratować*: *Przez miesiąc ratowałam jedzenie ze śmietników. Zaoszczędziłam sporo i zobaczyłam, ile marnujemy [ofeminin]; Warto walczyć o każdego bezpiecznego pomidora. Musimy pamiętać, że jedzenie, które ratujemy, trafi później do czyjegoś organizmu [vogue]; Chcę uratować jak najwięcej tego jedzenia i namawiam was do tego samego. Zobaczcie, co jest w śmietniku obok sklepu, w którym najczęściej robicie zakupy [ofeminin].*

W takich użyciach żywność przedstawia się jako dobro zagrożone zniszczeniem, a osobę działającą – jako kogoś niosącego pomoc. Sama praktyka ujmowana jest tu nie jako korzystanie z odpadów dla własnej korzyści

(jak w metaforyce łowieckiej), lecz jako przeciwdziałanie marnotrawstwu. Podobną funkcję pełnią rzeczowniki odczasownikowe (*ratowanie, uratowanie*), utrwalające tę perspektywę: *Akcja jest na tyle zorganizowana, że praktycznie co jestem rano na spacerze z psem, to po prostu sprawdzam koszt obok sklepu spożywczego, czy nie ma tam czegoś do uratowania [dietetykgołonka]; Oceniamy, że zawartość drugiego kosza nie nadaje się do ratowania. Z dużego kontenera na odpady zmieszane wyciągamy kilka bukietów fioletowych róż [ofeminin]; Celem ratowania jedzenia nie powinno być zrobienie mu zdjęcia na Instagram. Jestem przeciwna nakręcaniu mody na skipowanie [vogue].*

Praktyka freegańska jest tu opisywana jako działanie wymagające decyzji, rozważań i odpowiedzialności za konsekwencje. Niekiedy pojawia się także czasownik *ocalić*, niosący podobne skojarzenia: *Doświadczeni freeganie twierdzą, że podczas jednego wypadu udaje im się ocalić żywność wartą nawet kilkaset złotych [rp].* Metaforyka ratunkowa przesuwając interpretację tej praktyki z aktywności nastawionej na zdobywanie dóbr w stronę działań o charakterze prospołecznym: znalezione produkty ujmowane są jako dobro zagrożone zniszczeniem, które należy ocalić, a sama praktyka – jako forma troski i odpowiedzialności.

Warto zauważyć, że podobne nazewnictwo funkcjonuje także szerzej, m.in. w odniesieniu do działań związanych z foodsharingiem (por. *ratownik żywności, food saver, opiekun żywności*). Odnosi się ono zwykle do osób odbierających nadwyżki jedzenia i przekazujących je dalej, niekoniecznie zaś do przeszukiwania kontenerów. Model ratowania nie jest więc swoisty wyłącznie dla freeganizmu, lecz stanowi ogólniejszy sposób ujmowania działań ograniczających marnowanie żywności.

4.3. Metafory zakupowe

W analizowanym materiale przeszukiwanie kontenerów bywa także ujmowane w kategoriach zakupów – zwykle z wyraźnym dystansem, wynikającym z oczywistej niezgodności między dosłownym znaczeniem słowa *zakupy* a opisywaną praktyką (dystans ten widoczny jest zwłaszcza wtedy, gdy słowo *zakupy* ujmowane jest w cudzysłów). Zakres słownictwa jest tu niewielki, ale sam schemat pojawia się stosunkowo często. Pozyskiwanie wyrzuconych rzeczy bywa zatem przedstawiane jako odpowiednik wizyty w sklepie. Taki sposób ujmowania praktyki występuje nie tylko w wypowiedziach uczestników praktyki, lecz także w tekstach ją opisujących, co widać choćby w nagłówkach prasowych: *Freeganizm, czyli do śmietnika po zakupy [businessinsider]; Freeganizm. Śmietnik jak sklep [pomorska]; Po zakupy do śmietnika [naszemiasto].*

Zestawienia te opierają się na przeciwstawieniu dwóch przestrzeni: sklepu – miejsca nabywania towarów – oraz śmietnika, który zostaje przedstawiony jako jego funkcjonalny odpowiednik. W efekcie czynność uznawana za nietypo-

wą zostaje ujęta w kategoriach społecznie oswojonej, codziennej praktyki. Podobny mechanizm widoczny jest w poniższych użyciach: *Zanim skipowicze wyjadą „na zakupy”, kontaktują się ze schroniskami i innymi organizacjami, by podpytać, czy znajdowane produkty są im potrzebne* [głoswielpolski]; *Rodziny skipowiczów nie zawsze pozytywnie odbierają ich „zakupy” na śmietnikach. Ale po tym, jak zobaczą co i ile udaje się im zebrać - zmieniają zdanie* [głoswielpolski]; (...) *a może freeganizm? w większych miastach dużo ludzi chodzi za sklep po 'zakupy' (...)* [wegetarianie].

Warto zwrócić uwagę także na wyrażenie *chodzić na markety* – por.: *Zwykle chodzi „na markety” pod koniec tygodnia, wtedy znajduje najwięcej jedzenia i innych „skarbów”.* [pomorska]. Można je interpretować dwojako: z jednej strony może ono nawiązywać do obrazu zakupów, z drugiej zaś może być rozumiane dosłownie, jako określenie chodzenia w okolice supermarketów, przy których znajdują się kontenery. W przeciwieństwie do użyc z wyrazem *zakupy* brak tu wyraźnych sygnałów dystansu semantycznego, dlatego ostrożniej traktuję to wyrażenie jako odnoszące się do miejsca lub kierunku tych działań niż jako element metaforyki zakupowej¹⁸.

W odróżnieniu od serii łowieckiej i ratunkowej ujęcie zakupowe nie akcentuje ani sukcesu, ani interwencji, lecz przedstawia opisywaną praktykę jako znaną, codzienną czynność. Oczywiście niezgodność realiów (zakupy bez kupowania) wprowadza przy tym efekt humoru i dystansu. Metafora zakupów pełni zatem przede wszystkim funkcję pragmatyczną: oswaja opisywane działania i ujmuje je jako zwykłe pozyskiwanie produktów – „zakupy” pozbawione elementu zapłaty.

4.4. Metafory nurkowania

W polskich opisach praktyk freegańskich pojawia się ponadto grupa leksemów odwołujących się do doświadczenia zanurzenia: *nurkować, zanurkować, nurkowanie, nurek*. Jednostki te sugerują ujmowanie czynności pozyskiwania przedmiotów z odpadów jako wejścia w określoną przestrzeń – śmietnik nie jest tu jedynie miejscem składowania rzeczy, lecz obszarem, w który trzeba się zagłębić, aby coś z niego wydobyć.

W tekstach prasowych i relacjach uczestników praktyki metafora ta jest konsekwentnie realizowana, por.: *W niedzielny wieczór postanowiła zanurkować w śmietniku przy pobliskim sklepie* [zwierciadło]; *Regularnie nurkuje więc w kontenerach na śmieci i wybiera z nich warzywa, owoce (...)* [pomorska];

¹⁸ Należy zauważyć, że wyrażenie *chodzić na markety* funkcjonuje w polszczyźnie potocznej także w innym znaczeniu – jako określenie odwiedzania targów lub jarmarków plenerowych; por. użycia niezwiązane z freeganizmem: *Uwielbiam chodzić na markety z przyjaciółmi! (...) Markety odbywają się w każdy weekend, więc to idealna okazja, żeby złapać kawę na wynos i pospacerować między stoiskami (...)* [instagram4].

Nurkuje się, żeby to, co odrzucone, znaleźć i wykorzystać. Jedzenie, ciuchy, meble, sprzęt znowu puścić w obieg [fundacjawstronedialogu]; Na pierwsze „nurkowanie” zabieram Krystiana, redakcyjnego kolegę [finanse.wp]; Następnego dnia moja ekipa „nurków” rozrosła się (...) [finanse.wp]; Większość śmietnikowych nurków mówi, że jest to ich świadomy wybór życiowej drogi [iceland-news].

Co istotne, określenie *nurek* bywa także używane jako samookreślenie, bez nacechowania deprecjonującego: (...) *jako „doświadczony” nurek nie polecam brać jedzenia i dopiero później myśleć, co z tym zrobić [finanse.wp]*. Metafora ta zachowuje wewnętrzną spójność semantyczną: czynność polega na wejściu w głąb trudno dostępnej przestrzeni, a jej efektem jest wydobycie wartościowego obiektu. W tym sensie metafora nurkowania uzupełnia metaforę łowiectwa: akcentuje nie tyle moment zdobycia, ile sam proces dotarcia do poszukiwanego przedmiotu.

Na utrwalenie tego sposobu ujmowania praktyki mógł wpłynąć angielski termin *dumpster diving* ('nurkowanie w śmietniku'), rozpowszechniony w dyskursie o freeganizmie. Nie sposób jednak jednoznacznie rozstrzygnąć, czy podobieństwo to wynika z wpływu angielszczyzny, czy z niezależnego rozwoju metafory w języku polskim. Czasownik *nurkować* funkcjonował bowiem w polszczyźnie wcześniej także w użyciach metaforycznych, odnoszących się do przeszukiwania lub zagłębiania się w różne przestrzenie (por. *nurkować w antykwariacie, nurkować w archiwach, nurkować w szafie*), dlatego zbieżność ta może być efektem zarówno zapożyczenia semantycznego, jak i niezależnej aktualizacji tej samej analogii doświadczeniowej.

4.5. Inne metafory wartościujące

Poza omówionymi wyżej schematami metaforycznymi pojawiają się także inne metafory. Nie tworzą one jednak stabilnych rodzin wyrazowych ani odrębnych modeli ujmowania czynności. Mają raczej charakter okazjonalny i służą przede wszystkim wartościowaniu rezultatu działania.

Najczęściej odwołują się do semantyki znaleziska i odkrycia czegoś cennego, widocznej zwłaszcza w użyciach leksemów *fanty* i *skarby*: *Wróciliśmy do naszej Ag. pilnującej plecaków i zaczęliśmy przeglądać fanty. Wyrzucone jedzenie było naprawdę w dobrym stanie, ba nawet w bardzo dobrym! [sobotawpodrozy]; (...) pobiegliśmy do samochodu, załadowaliśmy „skarby” i wszystko się dobrze skończyło - wspomina freeganka [wiadomosci.wp]; Wtedy, zaglądając do kontenera pełnego „skarbów” myślała: „Niech patrz, bo może ktoś z nich złapie się za głowę widząc, co jest w koszu, zgłębi temat i sam kiedyś spróbuje” [dziennikwschodni.pl]*. Metafory te mają przede wszystkim charakter aksjologiczny – przedstawiają to, co wyrzucone, jako wartościowe znalezisko.

Zebrane przykłady pokazują, że słownictwo związane z freeganizmem tworzy względnie spójny zespół ujęć metaforycznych: czynność pozyskiwania rzeczy z odpadów przedstawiana jest jako polowanie, ratowanie, zakupy lub zanurzenie, natomiast jej rezultat – jako odkrycie czegoś cennego. Ujęcia te konsekwentnie odwracają stereotypowe wartościowanie śmietnika: z przestrzeni kojarzonej z brudem przekształca się on w miejsce wartościowych znalezisk.

5. LEKSYKA FREEGAŃSKA A LEKSYKA DOTYCZĄCA BEZDOMNOŚCI

W zgromadzonym materiale zwraca uwagę obecność jednostek leksykalnych, które w polszczyźnie funkcjonowały wcześniej w odniesieniu do osób żyjących w trudnej sytuacji materialnej, zwłaszcza doświadczających bezdomności, a dopiero wtórnie zaczęły być używane w opisie praktyk freegańskich. Wspólnota leksyki wynika z podobieństwa samej czynności: w obu przypadkach chodzi o przeszukiwanie pojemników na odpady w celu znalezienia rzeczy nadających się do wykorzystania. Różnica dotyczy natomiast interpretacji pragmatycznej: w jednym wypadku jest to strategia radzenia sobie z niedostatkiem, w drugim – świadoma praktyka motywowana przekonaniem. W efekcie te same nazwy mogą funkcjonować zarówno jako określenia opisowe, jak i jako etykiety stygmatyzujące, a w dyskursie freegańskim bywają reinterpretowane lub przejmowane z dystansem.

Skojarzenie przeszukiwania odpadów z bezdomnością ujawnia się także w wypowiedziach samych uczestników ruchu freegańskiego: *Ludzie myślą, że ten, kto grzebie w śmietniku, to albo bezdomny, albo anarchista - mówi Magda. Od kiedy wyszła za Piotrką, razem buszują w odpadkach. Nie mają trzydziestki. Są freeganami - zbierają wyrzucone do śmieci warzywa i owoce. Wcale nie dlatego, że ich nie stać na zakupy. (...) Freeganizm to dla nich wybór polityczny. W ten sposób przeciwstawiają się konsumpcjonizmowi* [krakow.wyborcza].

Zbliżone skojarzenia pojawiają się w wypowiedziach metajęzykowych opisujących to zjawisko: *Freeganie kojarzą się z bezdomnymi, żyjącymi na skraju ubóstwa i marginesie społecznym jednostkami. Zwykle jednak są to młodzi, wykształceni ludzie, którzy po prostu chcą żyć inaczej* [poradopedia].

Jednym z najbardziej wyrazistych przykładów omawianej zbieżności leksykalnej jest wspomniany już leksem *nurek*. W polszczyźnie potocznej bywa on używany jako określenie osoby przeszukującej pojemniki na odpady w poszukiwaniu rzeczy nadających się do wykorzystania. W wielu kontekstach użycie to ma charakter deprecjonujący, co potwierdzają zwłaszcza użycia liczby mnogiej *nurki*, pojawiające się w wypowiedziach o wyraźnie stygmatyzującym

charakterze¹⁹: (...) pijaczki mają kilka odmian zresztą, są bezdomne nurki śmietnikowe, są stałe elementy krajobrazu przesiadujące pod wejściami do klatek (...) [forum.gazeta1]; Ubrani w lachmany, brudni, pijani, na wiecznym kacu, nurki śmietnikowe (...) [polityka1]; Kiedyś na osiedlach nurki śmietnikowe to była norma [jbdz]. W odniesieniu do freeganów używana jest raczej forma nie-deprecjatywna *nurkowie*, np.: „*Nurkowie*” mówią, że w śmietnikach zalegają absurdalne ilości luksusowych produktów, na przykład te, które nie wytrzymają świątecznej przerwy w pracy sklepów [fundacjawstronedialogu].

Podobny mechanizm można zaobserwować w odniesieniu do nazw *śmietnikowiec* i *śmietnikarz*. W tekstach dotyczących problematyki społecznej odnoszą się one przede wszystkim do ludzi nocujących w pobliżu kontenerów lub przeszukujących odpady: *Część osób pozbawionych domu sypia w siedmiu schroniskach i noclegowniach (...). Reszta to: klatkowcy (...) śmietnikowcy (...)* [plus.kurierlubelski.pl]; *Są też śmietnikowcy, którzy nawet pośród kontenerów z odpadkami rozkładają jakieś stare kołdry i nocują* [rodzina.wiara]; (...) *zamek to chyba wylamali bezdomni śmietnikarze* [forum.gazeta2]. Te same nazwy pojawiają się jednak również w odniesieniu do freeganów: *Śmietnikowcy dzielą się na dwie grupy. Jedni odwiedzają śmietniki wieczorami, na przykład spacerując z psem, inni mijają je rano, pędząc do pracy. (...)* [polityka2]; *Friganie - śmietnikarze z przekonania* [wizaz]; *Później miałam usłyszeć od śmietnikarzy-weteranów, że tak właśnie łapie się żyłkę poszukiwacza skarbów. Poszukiwacz 2.0 nie szuka skrzyni pereł zakopanej gdzieś na Karaibach, ale śmietnikowych perełek* [natemat2]. W takich użyciach dochodzi więc do częściowej neutralizacji pejoratywnego nacechowania: nazwy motywowane miejscem pozyskiwania zasobów zaczynają pełnić funkcję określeń identyfikacyjnych.

Anglicyzmy *dumpster diving* i *dumpster diver* mają z kolei przede wszystkim charakter czynnościowy – odnoszą się do samej praktyki przeszukiwania odpadów, niezależnie od motywacji osoby ją podejmującej: *Kwestia pozostawienia miejsca takim, jakim się je zastało, to jedna z podstawowych zasad dumpster divingu (...)* *Wyposażenia dumpster divera dopełnia rolka worków na śmieci lub plecak, do którego pomieścimy nasze zapasy* [natropie]; *I przyszło mi na myśl, że wiele osób w bardzo zawężony sposób definiuje freegan, widząc ich wyłącznie jako dumpster diverów* [instagram3]. Nazwy te nie funkcjonują w polszczyźnie jako utrwalone etykiety społeczne, lecz przede wszystkim jako określenia samej czynności lub osób ją wykonujących. Mogą więc odnosić się zarówno do praktyk freegańskich, jak i do działań podejmowanych z koniecz-

¹⁹ Deprecjatywność – przejawiająca się w tym, że rzeczowniki rodzaju męskoosobowego w mianowniku liczby mnogiej łączą się z formami niemęskoosobowymi – bywa traktowana jako odrębna kategoria fleksyjna (Saloni 1988: 76). Deprecjatywne użycie formy *nurki* w odniesieniu do osób funkcjonujących na marginesie społecznym odnotowuje Agnieszka Siuda (2010: 197).

zności – na przykład przez osoby w kryzysie bezdomności, zbieraczy surowców wtórnych czy osoby pozyskujące przedmioty w celu dalszej sprzedaży.

Do słownictwa związanego z praktyką przeszukiwania odpadów należy także wspomniany już rzeczownik *fant*, oznaczający rezultat poszukiwań. Pojawia się on przede wszystkim w wypowiedziach odnoszących się do rzeczy znajdujących lub otrzymywanych przez osoby doświadczające bezdomności²⁰, lecz niekiedy także w wypowiedziach freegańskich, por.: *Mimo tego, że widzą te same zdumiewające zdjęcia z fantami, istnieje w nich pewna bariera nie do przeskoczenia* [interia]; *Gdybyście mieszkali w bloku i w drodze do kontenera zatrzymali na rozmowę z sąsiadem, nie róbcie uników, jeżeli podejdzie jakaś niewiasta, powie „przepraszam” i zacznie (...) zaglądać z każdej strony w poszukiwaniu fantów* [giezet]²¹.

Zestawienie tych przykładów pokazuje, że część słownictwa związanego z freeganizmem ma wcześniejsze odpowiedniki w leksyce odnoszącej się do osób pozyskujących żywność lub inne przedmioty z przysklepowych bądź osiedlowych pojemników na odpady z powodów ekonomicznych. Jednostki te zostają następnie przejęte i reinterpretowane w dyskursie freegańskim. W rezultacie mogą funkcjonować w odmiennych kontekstach wartościowania – od stygmatyzujących po neutralne lub identyfikacyjne.

Zgromadzony materiał pozwala zauważyć, że słownictwo związane z freeganizmem układa się w rozpoznawalne powiązania formalne i znaczeniowe: serie wyrazów o wspólnych komponentach słowotwórczych (zwłaszcza *skip-* i *freegan-*) oraz powtarzalne sposoby ujmowania tej samej praktyki. Przeszukiwanie kontenerów bywa przedstawiane jako działanie wymagające wiedzy i doświadczenia, wyprawa łowiecka, interwencja ratunkowa czy swoiste „zakupy” – używane określenia nie tylko zatem nazywają tę czynność, lecz także nadają jej określone wartościowanie. Część tych nazw funkcjonuje również w odniesieniu do osób doświadczających bezdomności i bywa w tym kontekście nacechowana pejoratywnie. Te same nazwy mogą zatem – zależnie od kontekstu – działać jako określenia stygmatyzujące, neutralne nazwy czynności lub element autoidentyfikacji. Obserwowane sposoby nominacji wskazują ponadto na zmianę w postrzeganiu samych odpadów: to, co stereotypowo kojarzy się z czymś brudnym, niepotrzebnym i przeznaczonym do wyrzucenia, przedstawiane jest jako coś wartościowego, co można znaleźć, odzyskać i ponownie wykorzystać.

²⁰ Por.: *W pewnym stadium bezdomności każdy fant wymieni się na wódkę* [blogojciec].

²¹ Warto dodać, że oba przytoczone przykłady pochodzą z artykułów poświęconych ruchowi freegańskiemu: *Łowcy skarbów, czyli jak grzebanie w śmietnikach stało się cool* [interia] oraz *Freeganizm jest bardzo fajny, ale niech będzie uciążliwy* (...) [giezet].

LITERATURA

- Barnard, A. 2011. „Waving the Banana” at Capitalism: Political Theater and Social Movement Strategy among New York’s Freegans. *Ethnography* 12, 419–444
- Barnard, A. 2014. *Waving the Banana at Capitalism: Freegans and the Politics of Waste in New York City*. Berkeley: University of California (maszynopis) [<https://alexvbarnard.org/wp-content/uploads/2010/11/barnard-waving-the-banana-at-capitalism.pdf>] dostęp 10.01.2026.
- Barnard, A. 2016. *Freegans: Diving into the Wealth of Food Waste in America*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Bąk, T. 2014. Freeganizm jako subkultura i zjawisko nowych wartości w zglobalizowanym świecie. *Edukacja Humanistyczna* 1, 17–27.
- Burkacka, I. (2010a). Klasyfikacja słowotwórcza nowszych zapożyczeń. *Linguistica Copernicana* 2, 229–240.
- Burkacka, I. (2010b). Łączliwość rzeczownikowych sufiksów obcych. W: I. Burkacka, R. Pawelec, D. Zdunkiewicz-Jedynak (red.) *Słowa – kładki, na których spotykają się ludzie różnych światów*. Warszawa: Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, 177–192.
- Hącia, A., K. Kłosińska, J. Łachnik, B. Pędzich 2021a. Problemy metodologiczne związane z opisem nowych jednostek języka na przykładzie słownika neologizmów (OJUW). W: E. Horyń, E. Młynarczyk (red.) *Dialog z Tradycją*. Tom 9. Kraków: Collegium Columbinum, 131–153.
- Hącia, A., K. Kłosińska, J. Łachnik, B. Pędzich 2021b. Słownik polskich neologizmów w Obserwatorium Językowym Uniwersytetu Warszawskiego. W: E. Horyń, E. Młynarczyk (red.) *Dialog z Tradycją*. Tom 9. Kraków: Collegium Columbinum, 109–130.
- Lakoff, G., M. Johnson 1988. *Metafory w naszym życiu*, przeł. T. P. Krzeszowski. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Kövecses, Z. 2002, *Metaphor: A Practical Introduction*, New York: Oxford University Press.
- Oakes, W. [autorstwo przypisywane] 2000. *Why Freegan?*. Przedruk: [<https://freegan.info/freegan-philosophy/why-freegan-an-attack-on-consumption-in-defense-of-donuts/>], dostęp: 10.01.2026.
- Pędzich, B. 2025. Antykawiarnia, ramenownia, pierogeria – o neologizmach określających typy lokali gastronomicznych. W: M. Wołk, I. Matusiak-Kempa, K. Witkowska (red.) *Nowe zjawiska w języku, tekście i komunikacji. Leksyka i gramatyka*. Olsztyn: Wydawnictwo UWM, 145–163.
- Rostek, A., T. Zalega 2015a. Freeganizm – trend czy styl życia?. *Handel Wewnętrzny* 5, 262–279.
- Rostek, A., T. Zalega 2015b. Freeganizm wśród młodych polskich i amerykańskich konsumentów. *Zarządzanie Innowacyjne w Gospodarce i Biznesie* 1, 111–129.

- Saloni, Z. 1988. O tzw. formach nieosobowych rzeczowników męskoosobowych we współczesnej polszczyźnie. *Biuletyn PTJ* 41, 155–166.
- Siuda, A. 2010. Funkcje form deprecjatywnych rzeczownika we współczesnej polszczyźnie. *Język Polski* 3, 189–202.
- Wyderka, B. (red. nauk.) 2011. Słownik gwar śląskich. Tom 12. Opole: Państwowy Instytut Naukowy – Instytut Śląski w Opolu.
- Zalega, T. 2013. Freeganizm – nowy trend konsumencki w zachowaniach nabywczych miejskich gospodarstw domowych w Polsce w okresie kryzysu (wyniki badań). *Zarządzanie Innowacyjne w Gospodarce i Biznesie* 1, 93–106.

ROZWIĄZANIE SKRÓTÓW

- MWD: *Merriam-Webster Dictionary*, hasło *freegan*, <https://www.merriam-webster.com/dictionary/freegan>, dostęp 10.01.2026.
- OED: *Oxford English Dictionary*, hasło *freegan*, https://www.oed.com/dictionary/freegan_adj, dostęp 10.01.2026.
- OJ UW: *Obserwatorium Językowe Uniwersytetu Warszawskiego*, <https://obserwatoriumjezykowe.uw.edu.pl>, dostęp 10.01.2026.
- WSJP: *Wielki słownik języka polskiego PAN*, red. nauk. P. Żmigrodzki, <https://wsjp.pl/>, dostęp 10.01.2026.

ŹRÓDŁA CYTATÓW

- antropoludens: <https://antropoludens.wordpress.com/2013/11/27/dunskie-smieci-cz-1-diving-for-food/>, dostęp 10.01.2026.
- aura: <https://aura.edu.pl/freeganizm-czyli-jedzenie-ze-smietnika-eating-food-recovered-from-waste-nauka/>, dostęp 10.01.2026.
- bialystok.wyborcza: <https://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/7,35241,28803020,gazemza-skipowanie-przed-bialostocka-bieronka-ustawa-o-marnowaniu.html>, dostęp 10.01.2026.
- blogojciec: <https://www.blogojciec.pl/dlaczego-nigdy-nie-nakarmie-glodnego/>, dostęp 10.01.2026.
- businessinsider: <https://archiwum.businessinsider.com.pl/kraj/freeganizm-czyli-do-smietnika-po-zakupy/6tp4z>, dostęp 10.01.2026.
- dietetykgolonka: <https://dietetykgolonka.pl/10-faktow-o-marnowaniu-zywnosci/>, dostęp 10.01.2026.
- dziendobry.tvn1: <https://dziendobry.tvn.pl/styl-zycia/co-to-jest-freeganizm-na-czym-polega-gdzie-mozna-znalezc-zywnosc-i-kiedy-najlepiej-szukac-da340223-ls5311215>, dostęp 10.01.2026.
- dziendobry.tvn2: <https://dziendobry.tvn.pl/styl-zycia/skipowanie-czyli-ratowanie-jedzenia-ze-smietnika-na-czym-polega-st6833577>, dostęp 10.01.2026.

- p>dziennikwschodni.pl:
- <https://www.dziennikwschodni.pl/artykul/270594,takie-jedzenie-mozna-znalezc-w-smietnikach-przy-lubelskich-sklepach-oni-nie-chca-zeby-sie-marnowalo>
- , d0st0p 10.01.2026.
p>ekobook:
- <https://ekobook.pl/freeganizm-czym-jest-i-czy-jest-legalny>
- , d0st0p 10.01.2026.
p>facebook:
- https://www.facebook.com/SowinskaAnita/photos/pani-ewelina-z-bia%C5%82egostoku-jest-freegank%C4%85-czyli-osob%C4%85-kt%C3%B3ra-wybiera-jedzenie-ze/495513412394399/?_rdr
- , d0st0p 10.01.2026.
p>finanse.wp:
- <https://finanse.wp.pl/jadlam-ze-smietnikow-nie-uwierzycie-ile-tam-skarbow-6426560515410049a>
- , d0st0p 10.01.2026.
p>forum.gazeta1:
- https://forum.gazeta.pl/forum/w,567,165910691,165910691,Miasteczko_Wilano_w_Spoleczny_koszmar_Naprawde_.html?s=1
- , d0st0p 10.01.2026.
p>forum.gazeta2:
- https://forum.gazeta.pl/forum/w,567,162167993,162167993,Podrzucacze_smieci_.html?pelna=tak
- , d0st0p 10.01.2026.
p>fundacjawstronedialogu:
- <https://fundacjawstronedialogu.pl/wp-content/uploads/2022/12/9-DIALOG.pdf>
- , d0st0p 10.01.2026.
p>gazetalubuska:
- <https://plus.gazetalubuska.pl/frykasy-mozna-znalezc-w-smieciach/ar/9857978>
- , d0st0p 10.01.2026.
p>giezet:
- <https://giezet.pl/bialystok/freeganizm-jest-bardzo-fajny-ale-niech-bedzie-uciazliwy-rowno-dla-wszystkich/>
- , d0st0p 10.01.2026.
p>gloswielkopolski.pl:
- <https://plus.gloswielkopolski.pl/freeganizm-w-polsce-kiedy-jedni-marnuja-inni-skipuja-czyli-jedza-to-co-inni-wyrzuca-wszystko-po-to-by-nie-marnowac-zywnosci/ar/c11-14189865>
- , d0st0p 10.01.2026.
p>icelandnews:
- <https://icelandnews.is/informacje/z-kraju/nurkuja-w-smietnikach-w-poszukiwaniu-jedzenia>
- , d0st0p 10.01.2026.
p>instagram1:
- <https://www.instagram.com/reel/C9wdrcquB0x/>
- , d0st0p 10.01.2026.
p>instagram2:
- <https://www.instagram.com/p/DSK7O1RjD9G/>
- , d0st0p 10.01.2026.
p>instagram3:
- <https://www.instagram.com/p/CDt07rvAnHo/>
- , d0st0p 10.01.2026.
p>instagram4:
- https://www.instagram.com/reel/DI_4m5kohRv/
- , d0st0p 10.01.2026.
p>interia:
- <https://tygodnik.interia.pl/news-lowcy-skarbow-czyli-jak-grzebanie-w-smietnikach-stalo-sie-co,nId,5304954>
- , d0st0p 10.01.2026.
p>jbzd:
- <https://jbzd.com.pl/obr/4358827/dzien-dobry>
- , d0st0p 10.01.2026.
p>katowice.wyborcza:
- <https://katowice.wyborcza.pl/katowice/7,35055,28144372,chodzm-y-na-skipa-bedzie-obiad-na-trzy-dni.html>
- , d0st0p 10.01.2026.
p>krakow.wyborcza:
- <https://krakow.wyborcza.pl/krakow/7,44425,13888059,freeganie-ratujemy-to-jedzenie-inaczej-by-sie-zmarnowalo.html>
- , d0st0p 10.01.2026.
p>kwejk:
- <https://kwejk.pl/obrazek/3908418/ekonomisci-go-nienawidza-odkryl-jeden-prosty-sposob-na-pokonanie-inflacji.html>
- , d0st0p 10.01.2026.
p>naszemiasto:
- <https://naszemiasto.pl/po-zakupy-do-smietnika/ar/c10-2498128>
- , d0st0p 10.01.2026.

- natemat1: <https://natemat.pl/415459,skad-zwyczaj-niewyrzucania-chleba-w-polsce>,
dostęp 10.01.2026.
- natemat2: <https://natemat.pl/344033,ubrania-znalezione-na-smietniku-zaskakuja-to-lumpeksy-2-0>, dostęp 10.01.2026.
- natropie: <https://natropie.zhp.pl/index.php/dumpster-diving-czyli-jedzenie-za-darmo/>,
dostęp 10.01.2026.
- newsweek: <https://www.newsweek.pl/polska/jak-freeganie-walcza-z-marnotrawstwem-zywnosci-i-na-czym-polega-skipowanie/vp8df4r>, dostęp 10.01.2026.
- nowosci: <https://nowosci.com.pl/skipy-czyli-lowy-na-smietniku-wielkie-darmowe-zarcie-czeka-za-marketem/ar/c1-17390337>, dostęp: 10.01.2026.
- ofeminin: <https://www.ofeminin.pl/eko/przez-miesiac-ratowalam-jedzenie-ze-smietnikow-zaoszczedzilam-ponad-500-zl/et70gbc>, dostęp 10.01.2026.
- plus.gloswielpolski: <https://plus.gloswielpolski.pl/smieci-o-wartosci-800-zl-w-smietnikach-marketow-mozna-zaopatrzyc-lodowke-a-grzebanie-w-kontenerach-to-tez-filozofia-i-troska-o/ar/c3-16289995>, dostęp 10.01.2026.
- plus.kurierlubelski.pl: <https://plus.kurierlubelski.pl/ludzie-bezdomni-dla-wielu-niewidzialni/ar/11584126>, dostęp 10.01.2026.
- polityka1: <https://www.polityka.pl/archiwumpolityki/1855178,1,to-sie-tak-nie-skonczy.read>, dostęp 10.01.2026.
- polityka2: <https://www.polityka.pl/salon/2204702,1,szlakiem-altan-smietnikowych.read>
- polskieradio24: <https://polskieradio24.pl/artykul/3472112,freeganizm-czyli-antykonsumpcyjny-styl-zycia>, dostęp 10.01.2026.
- pomorska: <https://pomorska.pl/freeganizm-smietnik-jak-sklep/ar/c3-10241004>, dostęp 10.01.2026.
- poradopedia: <https://www.poradopedia.pl/dieta/freeganizm-czyli-etyka-konsumenta,2762.html>, dostęp 10.01.2026.
- poznan.wyborcza: <https://poznan.wyborcza.pl/poznan/7,105531,25366354,idziemy-z-freeganami-na-nocne-lowy-z-jedzenia-ze-smietnikow-robia.html>,
dostęp 10.01.2026.
- przyjaznawarszawa: <https://przyjaznawarszawa.pl/felietony-reportaze/item/919-mowia-stanowcze-nie-dla-konsumpcjonizmu>, dostęp 10.01.2026.
- rodzina.wiara: <https://rodzina.wiara.pl/doc/3288967.Ludzi-ulicy-przybywa>,
dostęp 10.01.2026.
- rp: <https://www.rp.pl/plus-minus/art37807991-zero-waste-czy-da-sie-tak-zyc>,
dostęp 10.01.2026.
- smaker: <https://smaker.pl/informacje-freeganizm-ocalic-od-zmarnowania,1899505,a,.html>, dostęp 10.01.2026.

²² Por. też poświadczenia metajęzykowe, np.: *Wyrzucone produkty jak sama nazwa wskazuje znajdziecie w skipie, czyli w kontenerze na śmieci (...)* [nowosci].

- sobotawpodrozy: <https://sobotawpodrozy.wordpress.com/2016/07/05/freeganizm-czyli-otworz-pokrywke/>, dostęp 10.01.2026.
- telemagazyn: <https://telemagazyn.pl/policjantki-i-policjanci-odc578/pr/31599/ep/798887>, dostęp 10.01.2026.
- tiktok: <https://www.tiktok.com/@mojanorwegia/video/7612240699949370646>, dostęp 10.01.2026.
- tumblr: <https://www.tumblr.com/atuxe>; dostęp 10.01.2026.
- tvp: <https://www.tvp.pl/84418931/daria-49letnia-redaktorka-z-siedlisk>, dostęp 10.01.2026.
- ultramaryna: <https://ultramaryna.pl/posts/slascy-freeganie>), dostęp 10.01.2026.
- vogue: <https://www.vogue.pl/a/czym-jest-skipowanie-i-jak-ratowac-wyrzuconazywnosc>, dostęp 10.01.2026.
- wegetarianie: <https://www.wegetarianie.pl/forum/roznosci/1962/paged/286/>, dostęp 10.01.2026.
- wiadomosci.onet: https://wiadomosci.onet.pl/kraj/dzieci-smieci/vt06n?utm_campaign=crossdomain_login&utm_source=account_sdk, dostęp 10.01.2026.
- wiadomosci.wp: <https://wiadomosci.wp.pl/freeganie-odpadozercy-z-wyboru-6038671796929665g>, dostęp 10.01.2026.
- wizaz: <https://wizaz.pl/forum/showthread.php?t=291567>, dostęp 10.01.2026.
- wrocenter: <https://wrocenter.pl/wp-content/uploads/2021/03/Junior-Error.pdf>, , dostęp 10.01.2026, dostęp 10.01.2026.
- wyborcza: <https://wyborcza.pl/duzyformat/7,127290,29851823,wyrzucamy-100-kg-zywnosci-na-osobe-rocznie-do-skipowania-wystarcza.html>, dostęp 10.01.2026.
- zwierciadlo: <https://zwierciadlo.pl/lifestyle/526266,1,co-to-jest-freeganizm-i-jak-praktykowac-go-w-polsce.read>, dostęp 10.01.2026.

Barbara Pędzich

(Faculty of Polish Studies, University of Warsaw, Warsaw)

SKIPS, HUNTING AND FOOD RESCUE: POLISH NEOLOGISMS RELATED TO FREEGANISM

Summary

This article examines Polish neologisms – both formal and semantic – related to freeganism, a pro-ecological social movement whose key practice involves recovering discarded resources, especially food. The aim of the study is to identify formal and semantic regularities in this vocabulary and to show how these terms conceptualise and evaluate freegan practices. The analysis is based on lexical units recorded in the online dictionary of the Obserwatorium Językowe (Language Ob-

servatory) at the University of Warsaw, supplemented with selected attestations from the press and the internet. The article discusses names referring to activities, participants and results associated with freegan practices, highlighting their word-formation relations (particularly in series containing the components *skip-* and *free-gan-*) as well as recurring metaphorical frameworks used to conceptualise these practices (e.g. in terms of hunting or rescuing food). It is also noted that some of the analysed terms are used with reference to people experiencing homelessness. At the same time, the material reveals a shift in the evaluation of waste – from being perceived as something dirty and useless to being viewed as a resource that can be recovered and reused.

Keywords: freeganism, dumpster diving, neologisms, lexical innovations, word-formation series, conceptual metaphors, evaluative language, homelessness-related vocabulary